

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата біологічних наук, доцента кафедри медико-біологічних дисциплін, географії та екології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка СТЕЦУЛИ Надії Осипівни на дисертацію КУЗЬМИЧА Давида Володимировича на тему «Формування екологічної культури майбутніх учителів технологій у процесі професійної підготовки», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 015 «Професійна освіта» (за спеціалізаціями)

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Дисертаційне дослідження Давида Кузьмича присвячене розв'язанню актуальної науково-педагогічної проблеми формування екологічної культури майбутніх учителів технологій у процесі їх професійної підготовки. Значущість обраної теми зумовлена сучасними глобальними екологічними викликами, що проявляються у зростанні техногенного навантаження на природу, виснаженні природних ресурсів та потребі формування екологічно відповідального мислення молодого покоління. У зв'язку з цим особливої ваги набуває підготовка педагогів, здатних здійснювати освітню діяльність на засадах екологічної доцільності та сталого розвитку.

Вибір теми дослідження відповідає стратегічним орієнтирам розвитку освіти України, зокрема положенням щодо екологізації освітнього процесу, формування ключових компетентностей здобувачів освіти та підготовки фахівців, які здатні реалізовувати принципи сталого розвитку в освітній і професійній діяльності. Особлива роль у цьому процесі належить учителям технологій, професійна діяльність яких безпосередньо пов'язана з використанням матеріалів, ресурсів, технологічних процесів і формуванням практичних навичок екологічно доцільної діяльності учнів.

У дисертації обґрунтовано необхідність удосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів технологій з огляду на недостатній рівень сформованості їхньої екологічної культури в умовах традиційної освітньої практики. Автором визначено низку суперечностей між сучасними вимогами суспільства до рівня екологічної компетентності педагогів і наявними можливостями освітнього середовища закладів вищої освіти щодо її формування. Це зумовлює потребу у створенні цілісної системи педагогічних умов, спрямованих на ефективне формування екологічної культури майбутніх учителів технологій.

Тема дисертаційного дослідження виконувалася відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри технологічної та професійної освіти

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка за темою «Теорія і практика фахової інноваційної підготовки педагогічних працівників у галузі технологічної та професійної освіти» (державний реєстраційний номер 0125U002671). Тему дисертації затверджено вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол №12 від 03 листопада 2022 року.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Ретельний аналіз змісту дисертаційної роботи Давида Кузьмича та опублікованих за темою дослідження наукових праць засвідчує високий рівень обґрунтованості представлених у ній наукових положень, сформульованих висновків і практичних рекомендацій. Дисертація характеризується послідовністю викладу матеріалу, внутрішньою логічністю та системністю, що свідчить про належний рівень організації наукового дослідження та здатність автора до самостійного розв'язання складних науково-педагогічних завдань.

Структура роботи відповідає вимогам до дисертаційних досліджень і відзначається чіткістю побудови, що забезпечує цілісність сприйняття матеріалу та логічний взаємозв'язок між її складовими. Послідовність викладу теоретичних положень, методичних підходів та результатів експериментальної роботи забезпечує аргументованість отриманих результатів і сприяє формуванню переконливих узагальнень за результатами проведеного дослідження.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням комплексу взаємопов'язаних теоретичних і емпіричних методів дослідження, які відповідають меті, завданням і логіці наукового пошуку. Обґрунтованість висновків підтверджується достатнім обсягом експериментальної роботи, аналізом отриманих результатів і їх узагальненням, а також використанням широкої джерельної бази, що охоплює значну кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, що охоплює 231 позицію, з них 49 – англійською мовою.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше: *обґрунтовано* закономірності та визначено специфіку формування екологічної культури майбутніх учителів технологій у системі вищої педагогічної освіти з урахуванням ідей сталого розвитку, екологічної безпеки та інноваційного спрямування технологічної підготовки; *уточнено* зміст і функціональне наповнення структурних компонентів екологічної культури майбутніх учителів технологій (емоційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного, соціально-відповідального, інноваційного, рефлексивного); розроблено та *експериментально апробовано* структурно-функціональну модель формування екологічної культури майбутніх учителів технологій, що забезпечує взаємозв'язок

цільового, змістового, процесуального та контрольного-оцінного блоків; визначено й науково обґрунтовано комплекс педагогічних умов, які сприяють ефективному формуванню екологічної культури у процесі професійної підготовки; встановлено критерії, показники та рівні сформованості екологічної культури майбутніх учителів технологій із можливістю їх інтеграції в узагальнений показник. *Уточнено* сутність базових понять дослідження («екологічна культура», «екологічна освіта», «сталий розвиток», «екологічна культура педагога») та запропоновано авторське трактування поняття «формування екологічної культури майбутніх учителів технологій».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що: розроблену структурно-функціональну модель формування екологічної культури майбутніх учителів технологій доцільно використовувати для підвищення результативності екологічної підготовки студентів педагогічних спеціальностей у закладах вищої освіти; запропонована система критеріїв, показників і рівнів сформованості екологічної культури та відповідний діагностичний інструментарій забезпечують можливість здійснення об'єктивного моніторингу результатів екологічної підготовки; удосконалені підходи до екологізації змісту професійної підготовки можуть бути використані під час модернізації освітньо-професійних програм, навчальних планів і робочих програм дисциплін різних циклів підготовки; розроблений спецкурс «Екологічна культура школярів» і підготовлені методичні рекомендації сприяють удосконаленню освітнього процесу та можуть застосовуватися у практиці підготовки майбутніх учителів технологій і системі післядипломної педагогічної освіти.

Загальна оцінка змісту роботи. Дисертаційне дослідження справляє враження цілісної та практично орієнтованої наукової праці, у якій органічно поєднано теоретичні положення та можливості їх застосування в реальних умовах підготовки майбутніх учителів технологій. Робота базується на широкому колі сучасних наукових джерел, що дозволило автору глибоко осмислити проблему формування екологічної культури та представити її не лише як наукову категорію, а як важливу складову професійної діяльності сучасного педагога. Суттєвим результатом є запропоноване авторське бачення поняття «формування екологічної культури майбутніх учителів технологій», яке відображає потребу підготовки фахівця, здатного приймати екологічно відповідальні рішення у процесі навчання та практичної діяльності.

Особливістю дослідження є увага до внутрішньої структури екологічної культури майбутнього вчителя технологій. У роботі послідовно показано, як емоційно-ціннісні орієнтації, знання, практичні дії, соціальна відповідальність, іновативність і здатність до рефлексії взаємодіють між собою та формують основу професійної поведінки педагога. Такий підхід наближує результати

дослідження до реальної діяльності вчителя, який у своїй роботі постійно взаємодіє з матеріалами, технологіями та природними ресурсами і має демонструвати приклад екологічно виважених дій.

Суттєвою перевагою роботи є розроблення структурно-функціональної моделі формування екологічної культури, яка відображає логіку організації освітнього процесу та орієнтує його на досягнення конкретних результатів. Модель характеризується цілісністю та внутрішньою узгодженістю складників, передбачає використання сучасних методів навчання, інтеграцію теоретичної підготовки з практичною діяльністю та систематичний контроль результатів. Її зміст демонструє можливість гнучкого використання у різних освітніх умовах і під час підготовки студентів різних рівнів.

Важливим практичним здобутком дослідження є обґрунтування педагогічних умов, що забезпечують результативність формування екологічної культури. У роботі переконливо доведено доцільність поєднання екологічно орієнтованого змісту навчання з активними формами роботи студентів, зокрема виконанням проєктів, дослідницьких завдань та екологічних практик. Значущим доповненням до змісту підготовки є розроблення спецкурсу «Екологічна культура школярів» і створення комплексу методичних матеріалів, які можуть бути безпосередньо використані у навчальному процесі.

Експериментальна складова дослідження відзначається продуманістю організації та послідовністю реалізації. Автором забезпечено чітке дотримання етапів педагогічного експерименту, застосовано різноманітні методи оцінювання результатів і здійснено їх статистичну обробку. Отримані дані свідчать про позитивну динаміку рівнів сформованості екологічної культури студентів, що підтверджує ефективність запропонованих підходів і доцільність їх подальшого використання.

Практична значущість результатів дослідження полягає у можливості їх широкого застосування у системі професійної підготовки майбутніх учителів технологій. Запропоновані положення можуть бути використані під час оновлення освітніх програм, удосконалення змісту навчальних дисциплін і організації практичної діяльності студентів. Впровадження результатів дослідження у діяльність закладів вищої освіти підтверджує їх актуальність і засвідчує, що запропоновані ідеї мають реальну цінність для сучасної педагогічної практики.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні результати дисертаційного дослідження Д. Кузьмича відображено у 19 наукових публікаціях, серед яких 18 виконано автором одноосібно. Із загальної кількості праць 6 статей присвячено висвітленню основних наукових результатів дослідження, 13 публікацій – апробаційного

характеру й відображають проміжні етапи наукового пошуку. Такий обсяг і тематичне наповнення опублікованих матеріалів забезпечують належне представлення ключових положень дисертації та відповідають установленим вимогам. Результати дослідження були представлені на наукових заходах різних рівнів, що сприяло їх обговоренню та науковій перевірці в професійному середовищі.

Відсутність порушення академічної доброчесності. У ході виконання дисертаційного дослідження здобувач дотримувався принципів академічної доброчесності та наукової етики. Аналіз тексту роботи свідчить про самостійність виконання дослідження, відсутність неправомірних запозичень, а також ознак фабрикації чи фальсифікації наукових результатів. Зміст дисертації викладено послідовно та логічно, що підтверджує цілісний характер роботи і єдність авторського стилю. Представлені в дослідженні наукові положення, висновки та узагальнення є результатом власної наукової діяльності Д. Кузьмича.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження. Загалом позитивно оцінюючи наукову новизну, теоретичну та практичну значущість отриманих результатів, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання дискусійного характеру.

1. У дисертації поняття «екологічна культура майбутніх учителів технологій» розкрито широко та багатогранно, з урахуванням сучасних освітніх і соціальних викликів. Водночас доцільним було б чіткіше показати співвідношення цього поняття з такими категоріями, як «екологічна компетентність», «екологічна грамотність» та «екологічна відповідальність», що дало б змогу виразніше окреслити межі авторського підходу та посилити термінологічну визначеність дослідження.

2. Запропонована структурно-функціональна модель формування екологічної культури характеризується цілісністю та логічною побудовою. Разом з тим, певний інтерес викликало б більш детальне представлення механізмів взаємодії між окремими компонентами моделі, зокрема між інноваційним і рефлексивним складниками, що дозволило б глибше простежити їх роль у досягненні кінцевих результатів підготовки майбутніх учителів технологій.

3. У роботі обґрунтовано комплекс педагогічних умов формування екологічної культури майбутніх учителів технологій, які мають вагоме практичне значення. Водночас доцільним було б ширше висвітлити можливості їх реалізації в умовах різних типів закладів вищої освіти, зокрема з урахуванням відмінностей матеріально-технічного забезпечення та ресурсних можливостей освітнього середовища.

4. У дослідженні згадуються різноманітні інноваційні технології, однак не уточнено, які саме цифрові інструменти та онлайн-платформи використовуються

і як вони впливають на формування екологічної культури студентів. На наш погляд, можливості дистанційного і змішаного навчання, онлайн-проектної діяльності й цифрової екологічної грамотності розглянуто фрагментарно, що звужує сучасний контекст дослідження.

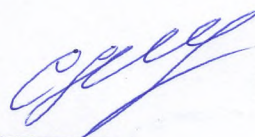
5. У дисертації представлено значний обсяг методичних матеріалів і практичних розробок, зокрема спецкурс «Екологічна культура школярів». Разом з тим, інтерес становило б розширення переліку прикладів інтеграції екологічного змісту у конкретні навчальні дисципліни технологічного спрямування, що сприяло б ще більшій прикладній спрямованості результатів дослідження.

Висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження, яке відзначається науковою новизною, теоретичною обґрунтованістю та практичною значущістю отриманих результатів.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Давида Володимировича Кузьмича на тему: «Формування екологічної культури майбутніх учителів технологій у процесі професійної підготовки» є цілісним, логічно завершеним і самостійно виконаним науковим дослідженням, що вирізняється актуальністю та сучасною спрямованістю, відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України та може бути рекомендована до захисту в спеціалізованій раді зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Рецензент:

кандидат біологічних наук,
доцент кафедри медико-біологічних
дисциплін, географії та екології
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

Надія СТЕЦУЛА

